

Strpnost in sprejemanje drugačnosti

Anita Ambrož

Osnovna šola Muta

Alenka Ašič

Osnovna šola Ivana Skvarče Zagorje ob Savi

Ivana Leskovar

Vrtec Otona Župančiča Slovenska Bistrica

Prihod priseljencev v Evropo in tudi v Slovenijo povzroča v šolah nestrpnost in predsodke do tujcev in drugačnih. Strah pred tujimi priseljenci, drugačne kulturne navade in prilagodljivost oziroma neprilagodljivost tujcev so bile iztočnice, ki so nas spodbudile, da smo v članku razmišljale, kako lahko v šolah in vrtcih prispevamo k navajanju otrok in učencev na strpen odnos do tujcev in sprejemanje njihove drugačnosti. Predsodke, ki jih otroci prinesejo v šolo in izhajajo iz družinskega okolja, je zelo težko odpravljati, a vendar smo vzgojitelji in učitelji v šoli odgovorni, da se soočimo z njimi in jim jih pomagamo zmanjšati ali odpraviti. Odgovornost družbe je, da priseljenca sprejme kot človeka. S tematskimi delavnicami za strokovne delavce smo želele doseči, da bi udeleženci razmislili o lastnih predsodkih, spodbujanju strpnosti in ohranjanju različnosti. Najprej moramo poznati sebe, šele nato lahko opazujemo sebe v odnosu do drugih. Po izvedenih delavnicah, ki so senzibilizirale strokovne delavce za strpnost in sprejemanje drugačnosti, smo ugotovile, da je treba medsebojnim odnosom pri pouku nameniti več poudarka, in to pri vseh predmetih. Različnost v razredu oziroma oddelkih mora biti priložnost, da se učimo drug od drugega, medkulturnost pa mora postati del šolskega vsakdana. Menimo, da je treba v kurikulum vrtca in učne načrte šol pri vseh predmetih vnesti ustrezne vsebine, vezane na medsebojne odnose, strpnost in drugačnost. Z zapisom v te dokumente bi omenjene vrednote načrtno vzgajali že v predšolskem obdobju, sprejemanje drugačnosti pa naj bi postalo tudi rdeča nit sodelovanja s starši.

Ključne besede: predsodki, sprejemanje drugačnosti, strpnost, priseljenci, medsebojni odnosi

Uvod

Ravnateljice dveh osnovnih šol in enega vrtca smo se v šolskem letu 2015/2016 s projektnim delom osredotočile na strpnost in sprejemanje drugačnih. Pri pogovoru in izmenjavi izkušenj smo ugotovile, da ob vsakodnevnem prihodu beguncev v Slovenijo tudi

v kolektivih opazamo naraščanje nestrpnosti do tujcev. Strah pred priseljenci, drugačne kulturne navade in prilagodljivost oziroma neprilagodljivost tujcev so bile iztočnice, ki so nas spodbudile, da smo razmišljale o vprašanju: »Ali smo v šolah in vrtcih lahko strpni in ali lahko v vzgojno-izobraževalnem procesu naučimo učence oziroma otroke sprejemati drugačnost?«

Da bi lahko konkretnije opredelile dejavnosti in ukrepe za vključevanje in sprejemanje drugačnih, smo pregledale stanje in si izmenjale izkušnje, ki jih ravnateljice in naši zavodi na tem področju že imamo.

Ugotovile smo, da se šoli in vrtec med seboj tudi razlikujejo. Tako je npr. na Osnovni šoli Muta od novembra 2014 do avgusta 2015 v partnerstvu trinajstih osnovnih šol in inštituta ISA potekal projekt z naslovom »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko so-bivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje«. Strokovni delavci na šoli so s projektom pridobili veliko didaktičnega gradiva, ki jim je pri delu v razredu zelo koristilo. V nadaljevanju bomo priročnik o uspešnem vključevanju otrok priseljencev predstavile tudi kot primer prakse na izbranem področju.

Na Osnovni šoli Ivana Skvarče v šolskem letu 2015/2016 sicer ni bilo učencev tujcev, v preteklosti pa smo že imeli posamezne učence, ki so se skupaj s starši preselili iz sosednjih držav. Težav z vključenostjo takrat nismo zaznavali, saj so si družine pred prihodom v Slovenijo poiskale pomoč pri sorodnikih ali znancih, ki že več let živijo pri nas. Po potrebi smo učence vključili k dodatnim uram, ki so jim pomagale pri razumevanje/učenju slovenskega jezika in smo jih izvajali v okviru ur ISP in individualnih govorilnih ur. Učnih ur po pouku, ki jih je zanje izvajala delavka preko programa javnih del – učna pomoč, pa se učenci praviloma niso udeleževali.

V Vrtcu Slovenska Bistrica že od leta 2004 posebej poudarjamo sodelovanje s starši. Prav takrat smo namreč zaznali potrebo po drugačnem pristopu do staršev, ki prihajajo iz drugih kulturnih in jezikovnih okolij. V okviru sredstev strukturnih skladov 2004–2006 – Evropskih socialnih skladov nas je Zavod za šolstvo povabil k sodelovanju za pridobitev licence multiplikatorja ZRSŠ v projektu multiplikatorjev. Z znanjem, ki smo ga pridobili, smo izpeljali že številna izobraževanja za strokovne delavce po osnovnih šolah in vrtcih, katerih namen je krepitev kompetenc učiteljev in vzgojiteljev za delo z različnimi starši. V projektu Dvig social-

nega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti smo v mreži z dvema osnovnima in eno srednjo šolo iz svojega okolja ugotovili največji primanjkljaj prav na področju dela s starši, ki izhajajo iz nižjega socialnega okolja. V Slovenski Bistrici pod okriljem vrtca deluje tudi center, ki ponuja podporo različnim deležnikom, največji odziv pa je pri starših migrantov (intenzivni tečaj slovenščine za mamice, skrb za malčke, ko so mame na izobraževanju, prevajanje ne le v okviru vrtca ...). Vanj prihajajo nosečnice in mamice z majhnimi otroki (v sodelovanju z zdravstvenim domom) in drugi ljudje, ki imajo na voljo različne usluge (božično kosilo za brezdomce in družine, ki si ne morejo privoščiti prazničnega kosila, darila za otroke in starše, izmenjava oblačil, tako da tisti, ki jih potrebuje, ni izpostavljen; vse dejavnosti potekajo v sodelovanju s centrom za socialno delo).

Na osnovi pogovorov s sodelavci smo ugotovile, da nimamo večjih težav s sprejemanjem, pa tudi, da so predsodki zelo živi, vendar jih lahko samo s spoznavanjem drug drugega spremenimo v priložnosti.

Vse, ki se srečujejo v šolskem okolju (učenci, otroci, starši, delavci šole oziroma vrtca), je zato treba pripraviti na приход tujcev in s tem na sprejemanje drugačnosti. Strokovne delavce je treba usposobiti za sprejemanje in vključevanje otrok in staršev tuje narodnosti v naše okolje.

In kaj pri tem lahko stori ravnatelj, kakšna je lahko oziroma mora biti njegova vloga? Kot temeljni namen skupnega projektnega dela smo si tako v prvem koraku zastavile senzibilizacijo zaposlenih za sprejemanje otrok in učencev tujih narodnosti. V skladu s tem namenom smo opredelile naslednje cilje:

- Pripraviti in izpeljati tematsko konferenco za strokovne delavce zaradi ozaveščanja o potrebi po prepoznavanju in spoštovanju prvin kulture porekla in življenjskega okolja vseh otrok v vzgojno-izobraževalnem procesu (slovenskih in otrok priseljencev) ter med cilji in vsebinami v učnih načrtih izbrati tiste, ki vabijo k medkulturni interakciji.
- Poiskati in pripraviti nabor obstoječe in dostopne literature, ki obravnava spoznavanje drugačnosti in strpnost do drugačnih in bo v pomoč strokovnim delavcem v vrtcu in šoli.
- Strokovnim delavcem predstaviti različne možnosti in modele za vključevanje otrok in učencev priseljencev ter jih spodbuditi k njihovi uporabi.

V nadaljevanju prispevka bomo najprej predstavile kratek teoretični pregled in nato dejavnosti, ki smo jih izvedli v šolah in vrtcu (zasnova in izvedba tematske konference ter načini oziroma metode aktivnega vključevanja otrok in učencev skupaj z oceno strokovnih delavcev o njihovi dejanski uporabi in uporabnosti). V zaključku pa bomo, izhajajoč iz spremljanja omenjenih dejavnosti in svojih lastnih izkušenj, navedle priporočila ravnateljem.

Teoretični uvod

Strah, nestrpnost in nesprejemanje drugačnih, ne samo tujcev, ampak tudi učencev s posebnimi potrebami, so v nas zakoreninjeni zaradi predsodkov. Predsodki se izražajo v nespoštljivem, prezirljivem odnosu do drugih. Kažemo jih do drugih kultur, ras, narodov, religij ...

Značilnosti predsodkov (Ule 2005; Svetina 2005):

- negativen, podcenjujoč odnos;
- predsodki temeljijo na neresničnih informacijah;
- intenzivno čustvovanje (negativna čustva gnus, jeza, strah ...);
- odpor proti spremembam.

Predsodki se največkrat oblikujejo znotraj družine in jih je prav zaradi tega težko odpravljati. Kljub temu pa smo vzgojitelji in učitelji v otrokovem življenju pomembni in obenem odgovorni za to, da se z njegovimi predsodki soočimo, mu jih pomagamo zmanjševati ter odpravljati.

Predsodke bomo težko zmanjševali in odpravljali le z razumom. Treba je poiskati nove, konkretne življenjske situacije ter predsodke ob lastni izkušnji doživljati in zmanjševati (Motik in Veljić 2007, 15).

Sodobni vrtec in šola morata upoštevati dejstvo, da bodo priseljenci ostali v naši državi in bodo, če bodo imeli možnost, enakovredno prispevali k njeni blaginji. Četudi zaposlovalci vidijo le roke, ki bodo delale, je odgovornost družbe, da sprejme priseljenca kot človeka, kot celostno bitje, ki ima družino. Pogosto so družine priseljencev močno povezane s tradicijo države, od koder prihajajo, s tamkajšnjo kulturo, veroizpovedjo in navadami. Kot je nam pomembno zavetje družinskega okolja, je pomembno tudi priseljencem. Morda še bolj. Ne smemo ostajati zgolj pri prepoznavanju priseljencev, ampak jih moramo v resnici spoznavati.

Razlog, zaradi katerega je priseljenec prišel, je drugotnega pomena. Če ga sprejmemo kot človeka, ki se v življenju veseli po-

dobnih stvari kakor mi, ki joče, kadar je žalosten, kot to počnemo mi, ki ga boli, kadar se udari ipd., smo na poti premagovanja predsodkov.

Vrtec in šola sta okolji, kjer je različnost v razredih oziroma oddelkih dobrodošla, saj imamo dragoceno priložnost, da se učimo drug od drugega. Če to sprejmemo kot izziv, pridobimo vsi. Znotraj družin imajo otroci malo možnosti za srečevanje z drugačnostjo (kultura, veroizpoved, svetovni nazor ...), čeprav s tem otrokom širimo polje razumevanja samega sebe in sebe v odnosu do drugih. Tukaj ni treba umetno ustvarjati pogojev za osebno rast in graditev osebnosti. To, kar otroci pridobijo na izkustveni ravni, ostane pomembna popotnica v življenje.

V procesu šolskega učenja naj bi imel otrok možnost pridobiti prvine kulturne, jezikovne in socialne skupine porekla ter skupine življenjskega okolja in jih ozavestiti. Vsak naj bi se izrazil in doživel kot osebnost in svoje zmožnosti samoaktualiziral. Prepoznaven in sprejet naj bo s prvinami svoje kulture in kulture življenjskega okolja (Motik in Veljić 2007, 10).

Da bi vzgojitelje in učitelje lahko senzibilizirali za delo z otroki in učenci tujih narodnosti, morajo najprej spoznati sebe. Zato smo ravnateljice pripravile tematsko konferenco, na kateri smo obravnavali tudi predsodke in stereotipe. Predstavile jo bomo v nadaljevanju.

Kako smo senzibilizirale strokovne delavce v vrtcu in šolah?

Tematska konferenca: Strpnost ni dovolj, samo enakost

Ravnateljice smo po izmenjavi izkušenj v zvezi s trenutnim stanjem v naših zavodih in po pregledu teorije izhajale iz predpostavke, da tudi strokovni delavci vrtcev in šol prihajamo v vzgojno-izobraževalni proces z »nahrbtnikom predsodkov«. Zavedamo se, da imamo vsi ljudje predsodke, vendar smo na poti k temu, da jih premagamo, šele ko se jih zavedamo. S tem namenom smo pripravile tematsko konferenco.

Cilja tematske konference Strpnost ni dovolj, samo enakost:

- refleksija o lastnem zaznavanju vrednot in ravnanj v svetu raznoterosti;
- spoznavanje raznoterosti in spodbujanje strpnosti ter ohranjanje različnosti.

S tematsko konferenco smo želele pri vzgojiteljih in učiteljih ozaveščati potrebo po prepoznavanju in spoštovanju prvin

kulture porekla in življenjskega okolja vseh otrok v vzgojno-izobraževalnem procesu (slovenskih in otrok priseljencev, migrantov in drugih) ter med cilji in vsebinami v učnih načrtih izbrati tiste, ki vabijo k medkulturni interakciji.

Vsak udeleženec je bil osebno nagovorjen z različnimi vlogami in položaji, pri čemer je lahko – izhajajoč iz lastne izkušnje – doživljal predsodke. Pristop na delavnici smo zastavile z namenom, da bi se udeleženci seznanili z naborom raznolikih dejavnosti, ki jih lahko – prilagojene ali ne – prenesejo v prakso oziroma v delo z otroki in učenci. Po vsaki delavnici smo skupaj poiskali načine, kako bi otrokom in učencem nazorno približali življenjske situacije, ki – izhajajoč iz lastne izkušnje – prispevajo k zmanjševanju predsodkov. Ob koncu vsake tematske konference so udeleženci strnili vtise in se s predstavitvijo vsebine, ki jih je najbolj nagovorila, zavezali, da bodo to, kar so slišali in izkusili, uporabili pri delu z otroki in učenci.

Kako so strokovni delavci ozaveščali otroke in učence o drugačnosti in kaj so pri svojem delu spremenili?

Ob koncu projektnega dela nas je zanimalo, katero metodo (dejavnost), ki smo jo predstavili oziroma izvajali na tematski konferenci, so strokovni delavci uporabili pri pouku za ozaveščanje učencev v šoli ali otrok v vrtcu o drugačnosti. Za strokovne delavce smo pripravile anketo (glej prilogo), v kateri nas je zanimalo, katero metodo (dejavnost) so z otroki in učenci izvedli ter kakšna je njihova izkušnja z njo oziroma mnenje o njej. Hkrati nas je zanimalo, kaj so strokovni delavci v zvezi s tematiko sprejemanja in vključevanja drugačnih pri svojem delu spremenili.

Tematske konference so se udeležili učitelji in vzgojitelji, in sicer:

- na Osnovni šoli Muta 45 strokovnih delavcev; anketo je oddalo 39 udeležencev;
- na Osnovni šoli Ivana Skvarče 43 strokovnih delavcev; anketo je oddalo 37 udeležencev;
- v Vrtcu Slovenska Bistrica 61 vzgojiteljic; anketo je oddalo 20 udeleženk.

Na elektronski povezavi smo pripravile anketo, ki so jo strokovni delavci izpolnili do navedenega roka.

Skupaj je to storilo 96 strokovnih delavcev iz vseh treh zavodov, in sicer 64 učiteljev v šoli in 32 vzgojiteljev v vrtcu. Med učitelji

PREGLEDNICA 1 Uporaba socialnih iger pri delu z otroki in učenci

Metoda (dejavnost)	Število odgovorov
Moje ime (Kaj pomeni? Kako sem ga dobil?)	25
Zgodba o drugačnosti	22
Mostovi	12
Družinsko drevo	8
Vrata	7
Drugo (fotografije različnih ljudi ...)	6
Ogled filma	5
Igra zeleni krokodil	5
Ogledalo	3
Roke	2
Obris človeka	2
Čoln	2
Stol na moji levi je prazen	2
Še nobene	2
Skupaj	101

OPOMBE Število odgovorov je večje od 96, saj so nekateri anketiranci navedli dve metodi, ki so ju uporabili v razredu ali v skupini.

je anketo izpolnilo 13 razrednih učiteljev, 4 učitelji osnovne šole s prilagojenim programom in 47 učiteljev predmetnih področij v drugi in tretji triadi.

Uporaba socialnih iger pri pouku oziroma v skupini

Najprej nas je zanimalo, katero socialno igro (metodo, dejavnost), ki smo jo uporabili oziroma o njej govorili na tematski konferenci, so strokovni delavci izvedli pri pouku oziroma v skupini (preglednica 1). Iz rezultatov lahko vidimo, da se je največ strokovnih delavcev odločalo za dve metodi, in sicer za razlago imen in pogovor o imenih učencev, otrok in o tem, kaj posamezno ime pomeni oziroma kdo ga je učencu, otroku izbral (25), ter za uporabo zgodbe o drugačnosti (22).

Pri dejavnosti Moje ime so učenci iskali pomen in razlago svojega imena (Motik in Veljić 2007, 103). Namen razlage imena je bil spodbuditi učence k razmisleku o tem, kdo so, kdo jim je dal ime, kaj njihovo ime pomeni, ali jih določa in kako jih zaznamuje, ali jim je njihovo ime glede na razlago všeč ali bi ga radi spremenili. Strokovni delavci so zapisali še, da so ob dejavnosti o imenih učencev pogovor navezali tudi na njihovo družino in na kulturne značilnosti in navade okolja, iz katerega prihajajo.

Naslednja dejavnost, za katero so se sodelujoči najpogosteje od-

PREGLEDNICA 2 Mnenja o dejavnostih, ki so jo izvedli z učenci

Mnenje	Število odgovorov
Odlično, navdušeni, zadovoljni učenci, otrokom je bila dejavnost všeč	25
Učenci so bili zelo aktivni in motivirani	14
Zelo zanimivo	12
Učenci so dejavnost razumeli in jo sprejeli z empatijo	11

ločili, je bila obravnava izbrane zgodbe o drugačnosti (22). Na tematski konferenci smo udeležencem prebrale zgodbo o drugačnosti in jo potem skupaj z njimi interpretirale (kaj nam pove vsebina, kako se počuti »drugačen« v zgodbi, kaj je njeno sporočilo, ali je vsak izmed nas odgovoren za to, kako sprejema drugačnost ...). Na vseh treh tematskih konferencah smo prebrale zgodbo Kathryn Cave in Chrisa Riddela z naslovom *Drugačen* (2001), predstavile pa smo tudi nabor literature, ki obravnava to temo.

Anketiranci so navedli naslednje naslove knjig, ki so jih obravnavali z učenci: *Luka je med nami*, *Drugačen*, *Mami, kje si?*, *Se vid'va*, *Simon*, *On je poseben*, *Pikasta sreča*, *Bela kot galeb*, *O dečku, ki se je bal vode*, *Gospod Vesel in gospa Mrak*, *Lisjak Luka potrebuje očala*, *Žan je drugačen*, *Imam disleksijo*, *Fant in pes*, *Pika*, *Čudo*, *Jaz sem medvedek*, *kdo si pa ti*, *Mali mucek* in druge.

Naslednja dejavnost, ki so jo udeleženci pogosto izbrali, so bili Mostovi (12). Vsak učenec si izbere fotografijo mostu, ki mu je najbolj všeč, in nato pove, zakaj je izbral ravno ta most. Pogovor se od opisa in doživljanja izbranega mostu nato usmeri v gradnjo mostov v odnosih med ljudmi, v pričakovanja posameznika v odnosih in na to, kaj lahko naredimo za to, da bi izboljšali odnose z drugimi.

V anketi smo strokovne delavce poprosile tudi, naj zapišejo svoje mnenje o dejavnosti, ki so jo izvedli z učenci. Vprašanje je bilo odprtega tipa, najpogostejši odgovori pa so prikazani v preglednici 2.

Strokovni delavci so še zapisali, da je dejavnost, ki so jo izvedli, zelo uporabna, da so bili učenci presenečeni nad razlago in pomenom svojega imena in da so strpnost in predsodki zelo aktualna tema. Menili so tudi, da je prav, da najprej spoznamo sebe, šele potem lahko opazujemo sebe v odnosu do drugih.

Prav vsi odgovori so bili pozitivno naravnani in pohvalni. Največ (23) jih je izražalo navdušenje, zadovoljstvo učencev in učiteljev nad dejavnostjo, ki so jo izvedli pri pouku ali v skupini v vrtcu. Strokovni delavci so npr. zapisali:

Dejavnost je bila zanimiva, zanimivi so bili začudeni, preseženi in zadovoljni obrazi otrok, ko smo jim prebrali pomen njihovega imena. To bi bilo dobro izvajati vedno, kadar nastanejo nove skupine, saj ima vse skupaj nekoliko globlji pomen, otrok bolj spozna samega sebe in obenem tudi druge otroke, ki pripadajo skupini.

Kot so navedli strokovni delavci, so bili učenci in otroci zelo dejavni in motivirani:

Otroci so aktivno sodelovali, igra jim je bila všeč, v pomoč jim je bil medvedek, ob igri so odpravljali tremo pred nastopom in spoznavali imena.

Tudi odgovor, da je bila izvedena dejavnost zelo zanimiva, zastaja po pogostosti odgovora le za dve mnenji, kar pomeni, da ga je zapisalo 12 strokovnih delavcev:

Učenci so se poglobili vase in iskali zanimivosti o sebi, ki jih drugi ne vidijo.

V enajstih odgovorih so sodelujoči zapisali, da so učenci dejavnost razumeli in se vanjo lepo vživeli:

Kadar z učenci spregovorim o drugačnosti, se v pogovor dejavno vključijo, pokažejo zelo veliko empatije in razumevanja, čeprav potem v vsakdanji praksi večkrat ni tako. Na naši šoli sicer nimamo prepoznanega nobenega učenca z avtizmom, imamo pa veliko otrok s posebnimi potrebami, zato je bil tudi cilj omenjene ure usmerjen v sprejemanje drugačnosti (v tem razredu je učenec z disleksijo).

Učenci so bili pri svojem delu zelo ustvarjalni, domiselni. Spoznali so, da imamo kljub navidezni drugačnosti vsi ljudje enake potrebe in pravice in da moramo biti strpni do drugih. Bila sem zadovoljna z izvedbo, saj menim, da smo cilj dosegli.

In še en daljši zapis učiteljice:

Če si želimo razumeti drug drugega, moramo najprej poznati sebe. Učenci so najprej na list odgovorili na vprašanje: »Kdo sem?« (Zapisovali so različne vloge, ki jih imajo v življenju, npr. učenec, sošolec, sin, vnuk, brat, sestra, nečak ...) Nato so zapisali nekaj svojih značajskih in telesnih lastnosti. Potem so odgovorili na vprašanja: »Kaj rad delaš in kako se ob tem

počutiš? Česa ne delaš rad in kako se ob tem počutiš?» Zadnje vprašanje je bilo: »V čem sem drugačen od drugih?» Učenci niso imeli težav pri odgovorih, česa ne delajo radi (neradi se učijo, pospravljajo, brišejo prah, berejo ...), razen dveh izjem. Odgovori na vprašanje, kaj radi delajo, so bili pričakovani (delo z računalnikom, igranje igrice, druženje s prijatelji, so na Facebooku ...). Težave so bile pri opisovanju počutja, saj so bili odgovori skromni (dolgočasno, brez veze, fajn, zanimivo ...). Za zadnje vprašanje (»V čem sem drugačen od drugih?«) so potrebovali več časa, saj so morali razmisliti o svojih lastnostih, se zavedeti svojih čustev, ravnanj; opozorila sem jih namreč, naj o drugačnosti odgovarjajo predvsem v smislu značaja, sposobnosti, vedenja, dejanj ...

Ura oddelčne skupnosti je bila zastavljena ciljno. Želela sem si, da bi učenci razmišljali o sebi, da bi spoznavali sebe, kajti to je nujno, da lahko razumejo in ocenjujejo svoje sošolce. Razmišljali so tudi o vlogah, ki jih imajo v šoli, v družini ... Vsaka vloga pa zahteva drugačne naloge in se ob njej počutimo drugače.

Z vidika ozaveščenosti je pomembno, da strokovni delavci ustrezno izvajajo različne dejavnosti, zato nas je zanimalo, kaj so ali še bodo spremenili pri svojem delu. Zadnje anketno vprašanje je bilo zato »Kaj boš (si) pri sebi oziroma pri svojem delu spremenil?«

Ugotovitve

Vsi odgovori so tudi pri tem vprašanju pozitivno naravnani in izražajo zadovoljstvo učiteljev nad izvedbo tematske konference. Zastavile smo vprašanje odprtega tipa, ker smo si želele, da bi udeleženci zapisali svoje mnenje glede uporabnosti dejavnosti, ki smo jih izvedle na tematski delavnici. Kljub različnosti smo odgovore lahko združile v naslednje skupine.

Največ odgovorov (17 anketirancev) je bilo: »Vsebine bom uporabljala naprej.« Podoben je bil odgovor 14 anketirancev: »Izvajala bom dejavnosti za sprejemanje drugačnosti.« Nekaj odgovorov navajamo v celoti:

Še več intenzivnega dela na področju strpnosti, saj je časa, ne glede na to, koliko ga je temu namenjenega, vedno premalo, da bi se dotaknila vseh učencev. Pomen učiteljevega – človekovega zgleda, ne le besed.

Učencem se lahko približamo tudi na drugačen način, in izkušnja, s katero sem se srečala pri izvedbi TK Strpnost ni dovolj, le enakost, je potrdila, da so tudi dvanajst- in štirinajstletniki lahko pri omenjeni temi zreli in odgovorni sogovorniki. Pri svojem delu bom zagotovo več pozornosti namenjala tovrstnim temam, izvedla pa bom tudi še kako izmed ponujenih dejavnosti, pri eni od naslednjih ur oddelčnih skupnosti bomo namreč raziskovali svoje korenine.

Predvsem bom v učne ure vključeval več pogovora z učenci ter jih seznanjal s kulturno komunikacijo, kar je prav tako del strpnosti.

Pri svojem delu bom še naprej veliko pozornosti namenila prepoznavanju otrokovih močnih področij in njihovem ozaveščanju o drugačnosti, o tem, da drugačnost ni nekaj, česar se moramo bati, ampak nekaj, kar dela naš svet zanimivejši.

Ob delavnicah in pogovorih sem dobila tudi nekaj potrditev, da sem na pravi poti; pri pouku bom še naprej spodbujala pridobivanje socialnih veščin otrok, jih še naprej usmerjala v pozitivno vrednotenje sebe in drugih ter sprejemanje drugačnosti. Sama pa bi se malo bolj ozrla v svoje družinsko drevo in upoštevala nasvete za spremljanje in napredovanje pri osebni rasti.

Iz številnih odgovorov je bilo mogoče razbrati, da bodo strokovni delavci v prihodnje več poudarka namenili medsebojnim odnosom in razvijanju pozitivnega odnosa do vsega (11 anketirancev). Navajamo zapise nekaterih učiteljev:

Pomembno je graditi na sebi, spoznati sebe, se v vsakdanjem življenju naučiti sobivati z različnimi osebami, ki jih srečujemo. Premalo se zavedamo, da moramo na sebi graditi že od otroštva, zato se bom potrudila, da bom otroke vzgajala tako, da bodo najprej spoznali sebe, svoje potrebe, svoje želje, da se bodo sprejeli takšne, kot so – enaki, a obenem zelo drugačni. Tako se bodo naučili sprejemati tudi druge.

Pri svojem delu bom upoštevala, da je do vsakega otroka, sodelavca, prijatelja mogoče zgraditi most z zavedanjem, da je vsak most drugačen, a kljub temu lahko vsak trden in močan.

Drugačnost je treba mladim predstaviti kot izziv. Pomembno je, da se jo naučijo sprejemati in da so strpni. Vsak je na svoj način drugačen.

Pri delu v šoli so poleg strokovnega dela najpomembnejši odnosi. Odnosi do učencev, sodelavcev. Pri tem pa je pomembno, da dobro poznamo samega sebe in da dobre in slabe lastnosti svoje osebnosti. Da smo pozorni na odzive, ki jih povzročajo naša dejanja, besede, saj lahko le tako ugotovimo, kje smo v odnosu šibki, da lahko to popravimo. Vse to delam pri sebi in skušam naučiti tudi svoje učence.

Seminar me je znova opomnil na to, kako je vsak človek nekaj posebnega in da je treba vedno v odprtosti sprejemati drug drugega ter na to še bolj navajati tudi učence.

Pregled prakse na izbranem področju – predstavitev priročnika *Uspešno vključevanje otrok priseljencev*

V priročniku za izvajanje programa *Uspešno vključevanje otrok priseljencev* so objavljeni strokovni prispevki, ki so nastali med projektom. Poleg tega ponuja različne dejavnosti, ki jih lahko učitelji izvajajo pri delu z učenci priseljenci in njihovimi starši (Jelen Madruša 2015, 5). Vsebuje besedila, didaktične igre in obsežen seznam literature, ki bodo učiteljem pomagali k boljšemu socialnemu in jezikovnemu vključevanju učencev priseljencev v slovenski šolski sistem.

V priročniku je opisan model, ki smo ga med projektom preizkusili in vključevanje razdeli na dve obdobji, in sicer *uvajalnico* (pred začetkom šolskega leta) in *nadaljevalnico* (med šolskim letom) (Jelen Madruša 2015, 6).

Uvajalnica (20-urni program) naj bi se začela teden pred začetkom pouka. Učenci in starši bi v tem času spoznali šolske prostore, delavce šole, družili bi se z vrstniki, iskali podobnosti in razlike med državami in kulturami. Organiziramo jo lahko na eni izmed šol v regiji in nanjo povabimo vse učence s sosednjih šol (Jelen Madruša 2015, 6).

Temeljni namen *uvajalnice* je usposabljanje učencev priseljencev za nadaljnje učenje kulturnega in govornega ter pisnega sporazumevanja v različnih okoliščinah (Jelen Madruša 2015, 9). V tem času ponudimo staršem intenzivni tečaj slovenščine.

Nadaljevalnica se začne na začetku šolskega leta in traja dve šolski leti. V tem času je učenec deležen dodatne podpore pri vključevanju v naš šolski sistem. Za učenca skupaj z njim, njegovimi starši in oddelčnim učiteljskim zborom pripravimo individualni program – IP. V njem so vse vsebine, ki so pomembne za spremljanje učenčevega napredka. V IP sproti vnašamo dopol-

nitve, opazanja in tako vrednotimo učenčeve dosežke ter spremljamo njegov napredek. Pomembno je, da pri nastajanju in vrednotenju 1P-ja učenca sodelujejo vsi učitelji, ki ga učijo, in ne le razrednik ter učitelj slovenščine (Jelen Madruša 2015, 6).

V 1P zapišemo vse dejavnosti, pri katerih bo učenec sodeloval, in sicer zato, da bi se čim prej jezikovno in socialno vključil v novo okolje. Te dejavnosti so (Jelen Madruša 2015, 7):

- intenzivni tečaj slovenščine kot drugega jezika,
- učna pomoč,
- dopolnilni pouk,
- jutranje varstvo in podaljšano bivanje,
- interesne in druge dejavnosti, ki jih izvaja šola.

Poleg naštetih dejavnosti lahko šola pripravi različne delavnice za razvijanje medkulturnosti, delavnice za razvijanje socialno-čustvenih kompetenc in empatije do priseljencev, in to tako za starše, učence kot za strokovne delavce. Zanje je namreč zelo pomembno, da imajo ustrezna znanja s področja poučevanja učencev priseljencev. Dolžnost vodstvenih delavcev v šoli in vrtcu pa je poskrbeti, da je v šolskem prostoru medkulturnost del šolskega vsakdana.

Z omenjenimi delavnicami lahko pomembno vplivamo na razvoj pozitivne samopodobe vseh učencev na šoli in na medsebojne odnose. Kakovost medsebojnih odnosov na šoli pomembno vpliva na učenčev socialni razvoj.

Učenci lahko s pomočjo različnih socialnih iger, ki so predstavljene v priročniku, razvijejo veščine medsebojnega sporazumevanja, sodelovanja, spoštovanja individualnosti, sprejemanja drugačnega mnjenja, reševanja nesporazumov in samozavestnega vedenja (Jelen Madruša 2015, 128).

V priročniku je mogoče najti tudi delavnice za učence in starše z naslovom Krepimo družine. Opisane so štiri delavnice, ki učencem, staršem in zaposlenim pomagajo pri razumevanju in sprejemanju medkulturnosti.

Predlogi, priporočila ravnateljem

Po izvedenih delavnicah so se strokovni delavci v zavodih s predšolskimi in šolskimi otroki pogovarjali o težavah in vzrokih za nestrpnost ter možnih načinih sprejemanja drugačnosti. Zaznali so spremembe, ki pa niso bile vidne pri vseh in jih niso vsi takoj ponotranjili. Postopoma in z nenehnimi pogovori pa bodo otroci

postali strpnejši in bolj razumevajoči. Pri vseh je potreben čas in treba je izkoristiti priložnosti, ki nam jih ponujajo vsakodnevne okoliščine v vrtcih in šolah. Ne le v ure oddelčne skupnosti, tudi v učne načrte je treba vnesti ustrezne vsebine. Odgovori strokovnih delavcev so pokazali, da je mogoče vsebine s tematske konference uporabiti pri vseh predmetih v osnovni šoli in pri uresničevanju kurikula v vrtcu.

Na osnovi zapisanega priporočamo izvedbo delavnic v celotnem kolektivu. Menimo, da ni dovolj, če potrebo po obravnavi drugačnosti ozavešči le ravnatelj, ampak je treba vedenje in znanje o sprejemanju drugačnosti prenesti tudi med zaposlene. Predlagamo, da sprva le med strokovne delavce, pozneje pa še med tehnično in administrativno osebje, saj se tudi to srečuje z učenci, ki prihajajo iz drugačnega okolja ali pa so po svojem vedenju zelo drugačni.

Menimo, da vsebine tematske konference nevsiljivo popeljejo udeležence v drugačno vrednotenje dejanj in prepričanj ter posledično do spoznanja, da je sprejemanje drugačnosti vrednota. Strokovni delavci nato te vrednote na delavnicah v razredu ali skupini v vrtcu načrtno vzgajajo pri učencih oziroma otrocih že v predšolskem obdobju.

Z delavnicami je treba začeti zelo zgodaj, v vrtcu. Pomembno je, da se delo ne prekine, da postane naša stalnica, da nadaljujemo z novimi primeri, tudi kadar se nam zdi samo po sebi umevno. Literature o tej temi je zelo veliko (glej prilogo); mlajšim jo lahko bomo, z njo seznanjamo starejše otroke, jim svetujemo, kaj naj berejo, katere oddaje naj spremljajo, gledajo ... Pomembno je predvsem, da se veliko pogovarjamo. Kot zelo učinkovito se je pokazalo tudi, kadar starejši učenci berejo mlajšim na razredni stopnji ali pa otrokom v vrtcu.

Tu lahko omenimo primer dobre prakse na Osnovi šoli Muta, kjer učence, ki se vedejo neprimerno, pripravimo in napotimo na bralno urico (starejši učenci so bralci) k mlajšim učencem ali v vrtec. Ta ukrep izboljša vedenje in samopodobo učenca, ki se neprimerno vede.

Sprejemanje drugačnosti pa naj postane tudi rdeča nit sodelovanja s starši na roditeljskih sestankih. Mnogokrat starši ne zaznajo posebnosti svojih otrok in jih ne sprejmejo, zato se nam zdi nujno, da jih ozaveščamo o strpnosti in sprejemanja drugačnosti. Dejavnosti s tematske konference so primerne za izobraževanje staršev v manjših skupinah ali za individualni pogovor z njimi o konkretnih težavah njihovih otrok.

Priloga

Z učenci pri uos obravnavamo tematiko in jim v branje priporočamo literaturo, ki je na voljo v šolski knjižnici na temo drugačnosti:

- Arold, M. 2001. *Sandra ljubi Meike*. Ljubljana: Grlica. – Istospolnost, odraščanje, mladostniki, ljubezen, lezbištvo ...
- Bondoux, A. L. 2014. *Čas čudežev*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Otroci, begunci, Francija, Kavkaz, vojna, preživetje ...
- Bosco, H. 1984. *Deček in reka*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Doživljaji dečkov, otroštvo, reka, cigani, prijateljstvo ...
- Božič, D. 1970. *Ko se prikaže rdeči konj*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Vojne, begunci, otroštvo ...
- Březinová, I. 2013. *Začarani razred*. Ljubljana: Sanje. – Čaranje, sošolci, Romi ...
- Cave, K., in C. Riddel. 2001. *Drugačen*. Ljubljana: Educy. – Slikanica; drugačnost, sprejemanje ...
- Garden, N. 1966. *Pismo za Annie*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Drugačnost, ljubezen, homoseksualnost, lezbištvo ...
- Geda, F. 2012. *V morju so krokodili: resnična zgodba Enajatolaha Akbarija*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Imigranti, begunci, prebežniki, vojna, Italija, Afganistan ...
- Gibbons, A. 2007. *Temna globina*. Ljubljana: Grlica. – Begunci, ustrahovanje, nasilje, odraščanje, drugačnost, šola ...
- Gleeson, L. 2009. *Mahtabina zgodba*. Dob pri Domžalah: Miš. – Begunci, strah, muslimani, Afganistan, Avstralija ...
- Gundisch, K. 2006. *Cosmin: o dečku, ki je odšel, da bi se naučil življenja*. Ljubljana: Grlica. – Romi, drugačnost, revščina, preživetje, šola ...
- Homes, A. M. 2011. *Jack*. Izola: Grlica. – Najstniki, družina, starši, drugačnost, homoseksualnost ...
- Kerkoš, S. 2008. *Jagoda*. Krško: Društvo zaveznikov mehkega pristanka; Ljubljana: Amnesty International Slovenije. – Slikanica; Romi, drugačnost, romski jezik ...
- Kesič Dimić, K. 2010. *Skrivnost × 4*. Ljubljana: Alba 2000. – Mladostniki, medosebni odnosi, imigranti, disleksija, invalidni otroci ...
- Kobald, I. 2014. *Moji odeji*. Hoče: Skrivnost. – Slikanica; deklice, selitev, imigranti, večkulturnost, domotožje ...
- Lainšček, F. 2002. *Namesto koga roža cveti*. Murska Sobota: Franc-Franc. – Roman; Romi, prijateljstvo, glasba ...
- Mal, V. 2006. *Žardna in četrtek*. Ljubljana: Karantanija. – Begunci, pustolovščine, doživljaji dečkov, Bled ...
- McKay, S. E. 2012. *Nevihla nad Kandaharjem*. Ljubljana: Alica. – Vojna, Afganistan, nasilje, dekleta, šol, beg, begunci ...
- Naidoo, B. 2008. *Druga stran resnice*. Ljubljana: Grlica. – Apartheid, nasilje, begunci, strah, Južnoafriška republika ...
- Queneau, R. 1994. *Cica v metroju*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Homoseksualnost, spolnost, drugačnost, Pariz ...

- Richardson, J. 2010. *In s Tango smo trije*. Ljubljana: Modrijan. – Slikanica; živali v domišljiji, strpnost, ljubezen, istospolna partnerska skupnost, drugačnost ...
- Stevenson, R. H. 2009. *Ne brez boja*. Dob pri Domžalah: Miš. – Najstniki, družina, internet, istospolna ljubezen, negativna samopodoba ...
- Unenge, J. 2011. *Moje vzporedno življenje*. Dob pri Domžalah: Miš. – Mladostniki, fantje, begunci, drugačnost, vrednote, ksenofobija ...
- Vidmar, J. 2005. *Fantje iz gline*. Ljubljana: Mladinska knjiga. – Drugačnost, homoseksualnost, samomor, ljubezen ...
- Vidmar, J. 2013. *Kebarie*. Dob pri Domžalah: Miš. – Romi, družina, drugačnost, šola, deklice ...
- Yoshimoto, B. 1997. *Kuhinja*. Ljubljana: Cankarjeva založba. – Transvestiti, ljubezen, homoseksualnost ...

Vprašalnik: Strpnost ni dovolj, samo enakost

1. Ime in priimek učitelja:
2. Razred ali starost otrok, učencev:
3. Predmet:
4. Katere socialne metode ste uporabili pri pouku (v skupini)?
5. Vaše mnenje o izvedeni dejavnosti:
6. Kaj boste pri sebi oziroma svojem delu spremenili?

Literatura

- Jelen Madruša, M. 2015. *Priročnik za izvajanje programa Uspešno vključevanje otrok priseljencev*. Ljubljana: ISA-institut.
- Motik, D., in I. Veljič. 2007. *Spoznavam sebe, tebe, nas*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Svetina, M. 2005. »Stališča, predsodki, stereotipi: podoba tujega v slovenski književnosti.« V *Podoba Slovenije in Slovencev v tuji književnost: imagološko berilo*, ur. T. Smolej, 30–37. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Ule, M. 2005. *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede,

- Anita Ambrož je ravnateljica Osnovne šola Muta.
anita.ambroz@guest.arnes.si
- Alenka Ašič je ravnateljica Osnovne šole Ivana Skvarče
Zagorje ob Savi. *ravnateljica.iskvarce@guest.arnes.si*
- Ivana Leskovar je ravnateljica Vrtca Otona Župančiča
Slovenska Bistrica. *ivana.leskovar@guest.arnes.si*